

Raamat Balkani astronüümidest

Mladenova, Darina. *Звездното небе над нас. Етнолингвистично изследване на балканските народни астрономи* [*Tähistaevus meie kohal. Balkani rahvaastronoomia etnolingvistilisi uurimusi*]. Sofia: Prof. Marin Drinov 2006. 421 lk.



Raamat lähtub peamiselt Darina Mladenova 1997. aastal kaitsitud doktoritööst, 195 leheküljel on läbi kirjutatud Balkani piirkonnas tuntud planeetide, tähtede, tähtkujude ja linnutee nimed ja nimede dialektilised vormid Euraasia üldises kontekstis, sellele lisandub 83 lehekülge viiteid, 93 lk kaarte, kirjandusnimestikku ja registreid ning 27-leheküljeline saksakeelne ülevaade. Raamat on suunatud uurijate laiale ringile – balkanistid, lingvistid, etnoloogid, folkloristid, astronoomid, aga ka kõigile keda huvitab tähistaevast Balkani rahvaste kultuuriruumis.

Raamatu lähtekohaks on varasemad uurimused ja viie arhiivi materjalid, need on

- 1) akadeemik Romanski juhendamisel teostatud bulgaaria külapiirkondade etnograafia ja keeleuuringute diplomitööd (ilmselt siis üliõpilaste välitööd);
- 2) etnograafiainstituudi ja muuseumi arhiiv, mis sisaldab sihipäraselt kogutud maailmakäsitlust ja sealhulgas ka rahvaastronoomiat;
- 3) ideograafilise sõnastiku kartoteek;
- 4) bulgaaria murdesõnastiku kartoteek;
- 5) Bulgaaria keeleteadlase, dialektoloogi ja etnolingvisti Maksim Mladenovi eraarhiiv.

Viimase põhjal võib oletada, et autor on nähtavasti teist põlvkonda lingvist/ rahvakultuuri uurija.

Suures osas on algmaterjaliks olnud mitmed ajaloolised keelesõnastikud ja erinevate rahvaste murdesõnastikud. Selliselt on läbi töötatud rumeenia (ka Moldova, Transilvaania ja Rumeenia muud dialektid), kreeka, albaania, serbohorvaadi, sloveeni, gagauusi, türki keelte, ladina, vanakreeka ja vanabulgaaria sõnaraamatud, slaavi keelte etümoloogiasõnastik jms. Kokku on viiteid enam kui sajale keelele või murdele. Väga palju on kasutatud ja viidatud varasemaid uurijaid. 13-leheküljelises kirjanduse nimistus on autoreid igast ilmakaarest, meile laiemalt tuntustest on ka näiteks G. Potanin ja Uno Harva. Materjal on esitatud loogiliselt struktureerituna lähtudes astronoomilisest objektist, olgu see siis planeet, tähtkuju või Linnutee galaktika.

Raamatu põhipeatükid käsitlevad Veenust ja teisi planeete (üle 30 lk), Suurt Vankrit (17 lk), Plejaade (26 lk), Orioni (29 lk), Linnuteed (33 lk) ning muid tähti ja tähtkujusid (5 lk). Näiteks planeet Veenuse kohta võime leida, et hommikune ja õhtune Veenus võivad olla kas vend ja õde, või armastajad, kes kokku ei saa, nimeliselt siis näiteks Edela-Bulgaarias Jankul ja Janinka, kreeka päritolu lugudes ja ballaadides

Janis ja Maro. Kusjuures näiteballaadis ilmneb ka planeedi nähtavuse sesoonne eripära. Seda tüüpi muistendit, mis Eestis on valdavalt tuntud Friedrich Robert Faehlmanni kunstmuistendi “Koit ja Hämarik” kaudu, on Bulgaarias teada 50 variatsiooni.

Ka Suure Vankri kohta on väga suur valik astronüüme, alates Seitsmest Inimesest kuni Noa laevani, kusjuures ilmneb ka mitmetel rahvastel esinev seos Plejaadidega. Plejaadide endi ühte lihtsamat nimeversiooni on põhjalikult lahatud bulgaaria, rumeenia, albaania, kreeka ja türki rahvaste keeltes, võrdluseks ka inglise ja saksa keeles. Slaavi põhitüübi etümoloogiat vaadeldakse samuti mitmes erinevas slaavi keeles, lisaks veel ka mõningaid muid nimevariante. Ka Orioni tähtkuju on olnud Balkani rahvastele tähtis. Tähtkuju olulisus avaldub vaadeldavate nimede suures varieeruvuses. Sama põhjalikult kui eelnevad, on läbi töötatud ka Linnutee nimed.

22-leheküljelises käsitletud astronüümide registris on ära toodud ka kaks eesti-keelset tähtkujunime, Petruse Rist ja Suur Rist. Need nimed on leitud Jekaterinburgi (Sverdlovski) uurija M. E. Rut'i töödest.

Raamatu materjal on mahukas, süstemaatiliselt esitatud, sisaldab võrdlusi ja nimeparalleele ning on seetõttu rahvaastronoomia uurijale hädavajalik abivahend.

Andres Kuperjanov

Mõisad, mõisahärrad ja maarahvas

Mõisalegendid. Harjumaa. Koostanud Mari-Ann Rimmel. Kujundanud Angelika Schneider. Tallinn: Tänapäev, 2008. 503 lk.

Viimase kümendi rahvusteadustes on rahvapärimuses esile tulevad paigad samavõrra aktuaalsed kui mälupaigad eluloos ja kirjanduses. Tegemist on omamoodi ühiskondliku tellimusega, sest paljud nii või teisiti just identiteedi ning muutunud ja kadunud aegade tajumisest tulenevad teemad on tänapäeval olulised nii rahvuse, kogukonna kui ka üksikisiku tasandil. Asjaarmastajad on koostanud kodukoha internetilehekülgi ja raamatukesi oma küla või kihelkonna ajaloo ja pärimusega. Kahtlemata on need üllitised kohalikule kogukonnale erilise tähenduse ja väärtusega. Folkloristidki on asunud eisenliku usinusega koostama kohapärimust esitlevaid valimikke. Eesti Rahvaluule Arhiivi teaduril Mari-Ann Rimmelil ja tema juhitalval kohapärimuse töörühmal on valminud kohajuttude kogumikud Rõuge ja Järvamaa kohta: *Rõuge kihelkond: paigad ja pärimus* (2001) ja *Arad veed ja salateed: Järvamaa kohapärimus* (2004). Mainitud kogumikud on valminud Rõuge ja Järvamaa inimeste ja institutsioonide toel ja ilmselgelt olnud nendele kogukondadele endile olulised.

Sama koostaja 2008. aastal ilmunud *Mõisalegendid. Harjumaa* (Tänapäev) preteenderib aga kindlasti üldisemale tähelepanule nii sisu kui ka vormi mõttes. Raamatu põhisisuks on pärimustekstid Harjumaa 12 kihelkonna 50 mõisa kohta. Tege-